

ПОНЯТТЯ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

КУТЕРГА Максим Володимирович - кандидат юридичних наук

УДК: 342.95 (477)

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.2.46>

У статті наголошено на тому, що зазначено, що процес протидії злочинності є надзвичайно багатограним, адже, як і саме суспільство, охоплює цілу низку сфер, у яких формується злочинна діяльність, розвивається, набуває нових форм, підлаштовуючись під нові економічні, соціальні, політичні, цифрові, безпекові реалії функціонування суспільства.

Стверджується, що в процесі протидії злочинності важливого значення набувають інструменти моніторингу, якими можуть виступати електронні декларації про доходи, публічні реєстри, сторінки у соціальних мережах, матеріали публічних виступів, тобто сукупність відомостей, що переважно перебувають у публічному доступі та можуть свідчити про схильність особи до злочинної поведінки, наявність у особи грошових коштів, які могли бути отримані нею у законний спосіб.

Акцентовано увагу на тому, що протидія злочинності є невіддільною від урахування історичного досвіду функціонування правоохоронних органів. історичний досвід протидії злочинності дозволяє поглянути глибше на колективні травми, найбільш трагічні історичні події, що багато в чому визначають поведінку людей і на сучасному етапі.

Ключові слова: протидія економічній злочинності, контроль, спостереження, еволюція злочинності, запобігання, управлінські процеси.

Постановка проблеми

Процес протидії злочинності є надзвичайно багатограним, адже, як і саме суспільство, охоплює цілу низку сфер, у яких

формується злочинна діяльність, розвивається, набуває нових форм, підлаштовуючись під нові економічні, соціальні, політичні, цифрові, безпекові реалії функціонування суспільства.

Так, з точки зору протидії корупції, при розробці ефективної антикорупційної політики в Україні необхідно: по-перше, визначити та імплементувати в українське законодавство відповідні міжнародно-правові норми державного, регіонального та місцевого характеру; по-друге, враховуючи успішний досвід окремих країн, визначити комплекс найважливіших для України факторів, спрямованих на забезпечення ефективності державної політики запобігання корупції, структурувати їх за принципами пріоритетності та максимальної функціональності з метою створення моделі, оптимальної для українських умов; по-третє, розробити та сформувати для цієї моделі належне інституційне забезпечення нормативно-правового характеру, яке б гармонійно поєднувало державний, регіональний та місцевий рівні публічного управління [1, с. 231].

Стан дослідження теми

Окремі проблемні аспекти адміністративно-правового забезпечення економічної сфери досліджували такі науковці, як В. О. Антонов, О. М. Бандурка, В. А. Греченко, І. І. Дейнега, П. В. Діхтієвський, В. П. Ємельянов, В. А. Ліпкан, О. М. Литвинов, С. Г. Міщенко, О. М. Музичук, В. П. Приходько, О. Ю. Салманова, О. Ю. Синявська,

С. Г. Стеценко, К. В. Тарасенко та інші. Втім, незважаючи на наявні комплексні наукові дослідження, все ще наявні дискусії щодо поняття протидії економічній злочинності в Україні.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати поняття протидії економічній злочинності в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: розглянути місце інструментів моніторингу в контексті осмислення сутності протидії економічній злочинності; з'ясувати місце історичного досвіду в процесі осмислення феномену протидії злочинності; запропонувати авторське розуміння протидії економічній злочинності.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором під принципово новим кутом для вітчизняної правової доктрини розглянуто сутність протидії економічній злочинності в Україні.

Виклад основного матеріалу

Окремі вітчизняні дослідники зазначають, що важливу роль у протидії наркотизації молоді відіграють методи контролю та спостереження. Таким чином, контроль за поведінкою та способом життя наркозалежних мають здійснювати працівники превентивних підрозділів Національної поліції України (наприклад, перевірка за місцем проживання, навчання, у розважальних закладах тощо). Систематичний моніторинг способу життя та поведінки молодих людей, підозрюваних у наркозалежності, що проводяться працівниками поліції, дозволить зібрати необхідну інформацію про їх протиправну поведінку, наміри тощо. Це може стати підставою для взяття особи на наркологічний облік, проведення щодо неї індивідуально-профілактичних, а також оперативних-розшукових заходів для подальшого фіксування її злочинної діяльності, затримання та припинення кримінального правопорушення на етапі готування. Крім того, спостереження може проводитися в непрямій формі за допомогою громадськості, вихователів, родичів, сусідів, наркологів

з подальшою передачею її результатів працівнику, який проводить індивідуально-профілактичну роботу. Контроль поліції за такими категоріями осіб має бути постійним [2, с. 384].

Варто зазначити, що систематичний моніторинг способу життя відіграє важливу роль не лише у випадку із наркозлочинністю. З огляду на це в процесі протидії злочинності важливого значення набувають інструменти моніторингу, якими можуть виступати електронні декларації про доходи, публічні реєстри, сторінки у соціальних мережах, матеріали публічних виступів, тобто сукупність відомостей, що переважно перебувають у публічному доступі та можуть свідчити про схильність особи до злочинної поведінки, наявність у особи грошових коштів, які могли бути отримані нею у законний спосіб.

Протягом історії людства злочинність невпинно еволюціонувала, підлаштовуючись до новітніх економічних реалій, влітаючи у економічні відносини, що породжувало специфічні підходи до протидії їй, які на певних етапах розвитку людства зазнавали вирішального впливу з боку церкви, тоталітарної держави, а також цифрових технологій. Важливо зазначити, що протидія злочинності у цьому контексті є невіддільною від урахування історичного досвіду функціонування правоохоронних органів. Так, один із провідних вітчизняних істориків права В. А. Греченко в одній зі своїх багаточисленних наукових статей розглядає причини та прояви економічної злочинності в Україні в перші повоєнні роки (1946–1949 рр.) та основні аспекти діяльності міліції у протидії цим видам злочинів. Науковець зазначає, що «боротьбу з економічною злочинністю покладали на відділи по боротьбі з розкраданнями соціалістичної власності та спекуляцією. У 1947 році відділ по боротьбі з розкраданнями соціалістичної власності Головного управління міліції було реорганізовано в Управління. Користуючись дефіцитом товарів народного споживання, який досяг свого піку в перші повоєнні роки (1946–1949), а також обставинами, створеними голодом 1946–1947 років, злочинці розкрадали зерно, грабували про-

довольчі та промислові склади, перепродували товари за завищеними цінами (спекуляція). Особливо складною була ситуація з економічною злочинністю на початку 1947 року, коли йшла посівна кампанія. Найпоширенішими злочинами були: 1) злісне затягування ремонту сільськогосподарської техніки, нібито через відсутність запчастин та спеціалістів; 2) розкрадання зерна під час його транспортування та сівби відповідальними за це особами (вагарями, керівниками польових бригад, охоронцями); 3) розкрадання охороною насіння та пального; 4) розкрадання та розтрата насіння посадковими особами колгоспів, радгоспів і підсобних господарств; 5) розкрадання посівного матеріалу шляхом зниження норми висіву та розкрадання палива через відсутність контролю за його витратою; 6) розкрадання працівниками сховищ насіння з подальшим його перепродажем на ринках за спекулятивними цінами; 7) створення надлишків насіння шляхом зважування, зволоження, списання на сушіння та збільшення відходів при сортуванні» [3, с. 9]. Так, історичний досвід протидії злочинності дозволяє поглянути глибше на колективні травми, найбільш трагічні історичні події, що багато в чому визначають поведінку людей і на сучасному етапі.

Ефективність протидії злочинності значною мірою залежить від злагодженості, системності та комплексності процесу її запобігання. Так, А. Боровик, І. Вартилицька, Ю. Василенко, А. Патик, О. Почанська зазначають, що основою протидії корупції в Україні залишається її запобігання у вигляді комплексних запобіжних заходів, до яких належать: визначення стратегії соціально-економічного розвитку та проведення адміністративної реформи; формування ідеології публічної служби, тобто її моральних засад і цінностей; забезпечення прозорості державної влади та підвищення її соціальної цінності; вдосконалення антикорупційного законодавства; реальний прояв політичної волі; удосконалення діяльності правоохоронних органів тощо [4, с. 732].

Окремі науковці зазначають, що запобігання злочинності увійшло в нову, більш потужну фазу дослідницької діяльності та має

більшу актуальність для політики та практики сьогодні, ніж будь-коли раніше. Це є важливою складовою загальної стратегії зменшення злочинності. Науковці звертають увагу на важливість забезпечення того, щоб наукові дослідження найвищої якості займали центральне місце в процесі формування політики та досягненні більшого балансу між запобіганням злочинності та протидією злочинності. З огляду на це рання профілактика може зменшити злочинність, заощадити кошти та зменшити потребу в коштовному утриманні установ виконання покарань [5, с. 128].

С. Міщенко визначає, що «протидія злочинності за своїм характером є правоохоронною діяльністю, яка розглядається, як багатофункціональне і різноаспектне поняття, що охоплює практично усі сфери державної діяльності. Вона здійснюється на загальносоціальному та спеціальному рівнях. Загальносоціальна протидія злочинності є основою спеціальної протидії. Спеціальна протидія здійснюється шляхом правового реагування на вчинення злочину та спеціальнокримінологічного запобігання новим злочинам» [6, с. 10].

О. Бандурка та О. Литвинов, які є одними з фундаторів вітчизняної кримінологічної думки, розглядають протидію злочинності як «особливо інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складається з різноманітної за формами діяльності відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних виявів до соціально толерантного рівня» [7, с. 45].

Водночас у царині адміністративно-правової доктрини протидія економічній злочинності набуває принципово іншого значення, яке багато в чому визначає специфіка управлінських процесів, що мають місце в ході специфічної діяльності органів публіч-

ної влади та інститутів громадянського суспільства, а також у процесі тісної взаємодії між ними. З огляду на це поняття протидії економічній злочинності охоплює засновану на історичних традиціях державотворення та успішних зарубіжних практиках, які продемонстрували свою ефективність в інших країнах, діяльність правоохоронних органів у взаємодії з підприємствами, установами, організаціями, інститутами громадянського суспільства, міжнародними партнерами, закладами вищої освіти, науковими установами, що спрямована подолання широкого кола соціальних проблем, що детермінують економічну злочинність, у тому числі тих, які вкорінені на організаційно-управлінському рівні, а також її причин, умов і наслідків за допомогою комплексної і цілеспрямованої реалізації нормативно-правових, організаційно-управлінських, інформаційно-технічних, ідейно-світоглядних та інших заходів на всіх рівнях управління державою.

Висновки

Таким чином, зазначено, що процес протидії злочинності є надзвичайно багатограним, адже, як і саме суспільство, охоплює цілу низку сфер, у яких формується злочинна діяльність, розвивається, набуває нових форм, підлаштовуючись під нові економічні, соціальні, політичні, цифрові, безпекові реалії функціонування суспільства.

Стверджується, що в процесі протидії злочинності важливого значення набувають інструменти моніторингу, якими можуть виступати електронні декларації про доходи, публічні реєстри, сторінки у соціальних мережах, матеріали публічних виступів, тобто сукупність відомостей, що переважно перебувають у публічному доступі та можуть свідчити про схильність особи до злочинної поведінки, наявність у особи грошових коштів, які могли бути отримані нею у законний спосіб.

Акцентовано увагу на тому, що протидія злочинності є невіддільною від урахування історичного досвіду функціонування правоохоронних органів. історичний досвід протидії злочинності дозволяє поглянути глибше на колективні травми, найбільш трагічні історичні події, що багато в чому визначають поведінку людей і на сучасному етапі.

Визначено, що поняття протидії економічній злочинності охоплює засновану на історичних традиціях державотворення та успішних зарубіжних практиках, які продемонстрували свою ефективність в інших країнах, діяльність правоохоронних органів у взаємодії з підприємствами, установами, організаціями, інститутами громадянського суспільства, міжнародними партнерами, закладами вищої освіти, науковими установами, що спрямована подолання широкого кола соціальних проблем, що детермінують економічну злочинність, у тому числі тих, які вкорінені на організаційно-управлінському рівні, а також її причин, умов і наслідків за допомогою комплексної і цілеспрямованої реалізації нормативно-правових, організаційно-управлінських, інформаційно-технічних, ідейно-світоглядних та інших заходів на всіх рівнях управління державою.

Література

1. Fedotov A., Voloshyna M. Reformation of the institutional anti-corruption system in the context of European integration transformation. *Baltic journal of economic studies*. 2019. № 5 (1). pp. 224-232.
2. Komziuk, A., Orlovskiy, R., Orlovskiy, B., Rodionova, T. Contemporary forms and methods of counteracting narcotization of the youth. *Amazonia Investiga*. 2020. № 9 (28). pp. 377-385.
3. Греченко В. А. Протидія економічній злочинності в Україні в 1946–1949 рр. *Право і безпека*. 2023. № 4 (91). С. 9-19.
4. Borovyk A., Vartyletska I., Vasylenko Y., Patyk A., Pochanska O. Rules of criminal liability for corruption offences and their prevention. *Cuestiones politicas*. 2021. № 39 (68), 7 pp. 723-734.
5. Welsh B., Farrington D. Science, politics, and crime prevention: Toward a new crime policy. *Journal of Criminal Justice*. 2012. № 40(2). pp. 128-133.
6. Міщенко С. Г. Роль кримінальної юстиції в протидії злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 19 с.
7. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків, 2011. 308 с.

**THE CONCEPT OF COMBATING
ECONOMIC CRIME IN UKRAINE**

The article emphasizes that the process of combating crime is extremely multifaceted, because, like society itself, it covers a number of areas in which criminal activity is formed, develops, and takes on new forms, adapting to new economic, social, political, digital, and security realities of the functioning of society.

It is emphasized that the process of combating crime is inseparable from taking into account foreign experience, successful practices that have demonstrated their effectiveness in other countries, as well as negative aspects, which are even more valuable given that their analysis allows us to foresee progressive solutions in national legislation and the practice of its application and prevent the occurrence of negative consequences that have occurred in other countries of the world.

It is argued that in the process of combating crime, monitoring tools become important, which can be electronic income declarations, public registers, pages on social networks, materials of public speeches, that is, a set of information that is mostly in public access and can indicate a person's tendency to criminal behavior, the presence of funds that could have been obtained by a person in a legal way.

The emphasis is on the fact that combating crime is inseparable from taking into account the historical experience of the functioning of law enforcement agencies. The historical experience of combating crime allows us to look deeper into collective traumas, the most tragic historical events, which largely determine people's behavior even at the present stage.

Key words: countering economic crime, control, surveillance, evolution of crime, prevention, management processes.